

УДК 338.24.01

ПОСТКРИЗОВА ФІЛОСОФІЯ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ВЕКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ POST - CRISIS PHILOSOPHY OF GLOBAL ECONOMY DEVELOPMENT: TRANSFORMATION VECTORS

Марія Йосипівна ДМИТРЕНКО

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: social@cibs.ck.ua

Maria Y. DMYTRENKO

Ph.D., Associate Professor, Head of Social Sciences and Humanities Department, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Микола Миколайович СВІЧИНСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії, Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: economy@cibs.ck.ua

Mykola M. SVICHYNSKY

Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economic Theory Department, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Анотація. Розглядається сучасний стан глобальної економіки в контексті змін її філософії в середині економічної теорії та їх впливу на перехід на нову платформу посткризового економічного розвитку, що передбачає визнання залежності економічної ефективності від світоглядних основ людського буття. Це структурна вісь, навколо якої обертається відновлення автономії, солідарності та субсидіарності людини як найвищої соціальної цінності, її права на рівність кожного перед законом, суспільством та державою як мотивації ефективного функціонування глобальної економіки.

Summary. Current state of the global economy is examined in the context of changes of its philosophy in the middle of economic theory and their influence on passing to the new platform of post-crisis economic development that envisages recognition of economic efficiency dependence on the world view bases of human existence. It is a structural axis, round which renewal of autonomy, solidarity and subsidiarity of a man as the greatest social value, his rights of equality before the law, society and the state as motivations of the effective functioning of global economy are being revolved.

Ключові слова: *економічна філософія, глобальна економіка, державне регулювання, вектори трансформації, ринковий фундаменталізм, інституціональні зміни, неоліберально-монетаристська макроекономіка, кризове управління, державно-приватне партнерство, фінансова капіталізація виробництва.*

Key words: *economic philosophy, global economy, government control, vectors of transformation, market fundamentalism, institutional changes, neoliberal-monetaristic macroeconomics, crisis management, public and private partnership, financial capitalization of production.*

Постановка проблеми. Криза 2008 року зумовлена глобальною ринковою турбулентністю та накопиченням глобальних дисбалансів, носила

структурований характер. Її гострі рецедиви позначилися майже на всіх економіках світу, втрати яких склали 5 трлн дол. [1, с. 12]. Світовий держав-

ний борг з початку 2010 року перевищив 40 трлн дол., а сумарна державна заборгованість країн світу досягла 68 відсотків від світового ВВП [2].

«Перегрів» економік США і Європейського Союзу та неефективна політика дерегулювання у фінансовій сфері призвели до наднакопичення спекулятивного капіталу, що спричинило появу фінансових пірамід у сфері нерухомості, банківського кредитування та соціального страхування. Частково посприяла їй система деревативного запозичення, тобто страхування цінних або валютних ризиків у часі, наслідком якої стала криза взаємної банківської заборгованості. Серед причин кризи й різке зростання цін на продовольство на тлі скорочення його запасів за низької інфляції та сповільненого росту заробітної плати. Глобалізація, що почалася після 1990 року, принісши в світову економіку два мільярди нових виробників, відчула в першому десятиріччі третього тисячоліття свій переломний момент. Вперше за 150 років США і ЄС поступилися решті світу в обсягах виробництва, експорту, торгівлі та інвестицій.

Підсумком кризи стало переосмислення економічного розвитку його філософії та ролі держави як економічного регулятора. Збільшення ваги державного регулювання сприяло врятуванню приватного капіталу коштом держави, через так звану націоналізацію збитків. Держава націоналізувала борги приватних компаній, перекавши таким чином тягар витрачених ресурсів на пересічних платників податків з метою запобігти Великій депресії №2. Проте невеликі країни єврозони – Греція, Ірландія, Португалія – швидко вичерпали ресурси й опинилися перед необхідністю суворої бюджетної економії. Політика “латання дір” провалилася. Дискусії, які мали місце в США та ЄС стосовно переходу розвинених економік, внаслідок антикризових заходів у “новий нормальний стан” – повільне економічне зростання, закінчено. Вони не лише вирівняли, а й погіршили фінансово-економічну ситуацію. Так, загальносвітові темпи зростання ВВП в 2011 році становитимуть 3,5% (за курсом ВВ), у країнах з розвинутою економікою – 2,4%, а в країнах ЄС у 2011 – 2012 роках цей показник становитиме 1,8%. Тож очевидна реальна загроза світовому зростанню [3, с.6].

У результаті цього світ не в змозі укласти ані загальносвітову торговельну операцію, ані угоду про боротьбу зі зміною клімату, ані договір про зміну фінансового режиму. Глобальна економіка, ймовірно, спуститься до нової хвилі протекціонізму, девальвації з метою підвищення конкурентоспроможності, валютних воєн, торговельних об-

межень і контролю над рухом капіталу.

По суті питання стоїть таким чином: або світова економіка і надалі буде підтримуватися тактичними інструментами і дрейфувати до другого економічного спаду, або необхідно змінювати посткризову філософію розвитку глобальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми та особливості пошуку посткризової філософії глобального економічного розвитку висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців: О. Барановського, А. Гальчинського, В. Геєця, Т. Ковальчука, Р. Пустовійта, І. Сазонця, Л. Хомутенко, М. Швайки, П. Кругмана, Д. Майлза, Н. Рубіні, К. Сімса, Дж. Стігліца, Й. Фішера.

Однак актуальність проблеми у цій царині потребує глибшого усвідомлення та подальшого вирішення евристичної та світоглядної обмеженості суто прагматичних підходів до економічних потреб та мотивації ефективного функціонування глобалізованої економіки в посткризовий період.

Вчені-економісти, які виступають у ролі промутерів зміни векторів трансформації посткризової глобальної економіки, все ще не дали чіткої відповіді на поставлені питання.

Мета статті. Розглянути основні внутрішні і зовнішні причинно-наслідкові зв'язки розвитку глобальної економіки в умовах фінансової нестабільності та визначити посткризові вектори її трансформації.

Лауреат Нобелівської премії з економіки 2011 року К. Сімс у своїх емпіричних дослідженнях причин і очікувань в макроекономіці, показав залежність між економікою і тимчасовими змінами в економічній політиці, внаслідок варіації ставок центробанку. Глави багатьох центральних банків, серед них і голова ФРС США Бен Бернанке, зробили висновок, що ними досягнуто меж їхніх можливостей, попри негативні реальні ставки відсотків, друкування нових грошей, «закопування» ліквідності і субсидування комерційних банків.

Абсолютно зрозуміло, що реальність спростувала ствердження іншого нобеліанта у 2001-му Дж. Стігліца, який у своєму дослідженні ринків з несиметричною інформацією за допомогою математичних формул доводив, що глобальна економічна криза, яку нині переживає світ, не можлива в принципі та виявила хиби теорії ринкового фундаменталізму, згубність наслідків політики лібералізації фінансових ринків. Країни з перехідною економікою стали безвинною жертвою хибного правління економіки США, а також інших розвинених країн. Міжнародний валютний фонд

(МВФ) не передбачив своєчасно кризу з одного боку, а з другого – не виконав своїх обов'язків щодо їх попередження, а на практиці нав'язував країнам, що розвиваються, проведення тієї політики, за яку на ньому лежить найбільша частина відповідальності. Сьогодні уже очевидно, що фонд практично втратив контроль над ситуацією щодо однієї з його основних місій – запобігання надмірній нестабільності на ринках і волатильності обмінних курсів, а також недопущення валютного протекціонізму з боку окремих країн. На превеликий жаль, ситуація розвивається в такий спосіб, що попередити ці явища, як і достатньою мірою скоординувати міжнародну антикризову політику, фонду не вдалося, і кожна країна діє згідно з власними перевагами та інтересами. У фінансовій кризи 2008 року цілком ймовірно «велике майбутнє»: сьогодні весь світ у тривожному очікуванні його ще глибшого продовження, а передбачувані Д. Майлзом ще три фінансові кризи в наступні два десятиліття цілком можливі [4, с.7].

Наразі лібералізм, точніше його конкретно-історична форма, неоліберально-монетаристська макроекономіка розвинених країн, що повністю домінувала раніше, переживає далеко не найкращі часи. Внаслідок чого де причиною, а де наслідком і свідченням цього стала остання світова фінансово-економічна криза.

Теперішня криза – історія становлення й самознищення капіталізму, початок яких вже був помітним в англійській політиці «меркантилізму» в XV сторіччі і в ученні французьких фізіократів XVIII сторіччя. Її новітнє продовження проявилось в побудові моделі держави «загального добробуту» на основі бюджетного дефіциту, розробленої Дж. Кейнсом, яку проводили у США з прямою державною участю аж до початку 1970-х років. Далі – неоліберальна, чи ліберально-монетаристська модель невтручання держави в економіку, «рейганоміка» з «тетчеризмом», які спираються на теорії Ф. Хаека та М. Фрідмана. Наслідком і продовженням подібних світових гойдалок «втручання-невтручання» було спочатку вивільнення долара від співвіднесення із золотим змістом, а потім від співвідношення праці і капіталу у фінансових операціях узагалі. Тоді було закладено основи для «надування бульбюк». Якщо у 1980 році світові активи (акції, недержавні боргові зобов'язання, державні боргові зобов'язання, банківські вклади) приблизно дорівнювали світовому ВВП (12 трлн і 10 трлн дол. відповідно), то у 2007 році перші перевищували другі у 3,5 рази: 195 трлн і 55 трлн дол. відповідно

[5, с.11]. Сталося таке тому, що жоден «захисний» регулятор не зреагував на зростання фіктивної «бульки». Потрібно визнати: усередині самого лібералізму, у п'ятисотрічному змаганні між прагненням до свободи і прагненням до прибутку, перемога за останнім. Уперше в історії фінансові еліти вчинили дії, що призвели до катастрофічних наслідків. Усього декілька років тому могутня ідеологія – заснована на вірі у вільні й нічим не обмежені ринки – поставила світ на грань розорення. Навіть у період свого розквіту з початку 1980-х до 2007 року неоліберально-монетаристська макроекономіка, з ослабленим контролем із боку держави привела до значного підвищення добробуту лише найбільш багатих людей, а більшість же спостерігали, як рік за роком їхні доходи або знижувалися, або стояли на місці [6, с.7].

Це констатує й підтверджує багато хто з дослідників найрізноманітніших наукових напрямків. Зокрема, на думку одного з нобеліантів Н. Рубіні, класик політекономії, схоже, почасти мав рацію, коли стверджував, що глобалізація й фінансове посередництво спроможні вийти з-під контролю, а перерозподіл доходу й багатства від праці до капіталізму може привести капіталізм до самознищення. Втрата довіри до неоліберально-монетаристської економічної політики на Заході на тлі нинішньої фінансово-економічної кризи породила розчарування щодо життєздатності й реалістичності всіх пропонуваніх ліберальними фундаменталістами реформістських програм [7, с.7].

В економічних колах у зв'язку з цим заговорили про перспективи неоліберально-монетаристського розвитку, за лекалами якого вибудовувалася останнім часом глобальна економіка, що сформульована в десятиох тезах Вашингтонського консенсусу (ВК). Неоліберальний монетаризм дійсно вже відпрацював свій конструктивний ресурс, і нині на Заході крок за кроком демонтують його підвалини. Спробою переглянути ВК був оновлений глобальний економічний розвиток, погоджений і підписаний в Барселоні 2004 року, який за аналогією стали називати Барселонським консенсусом (БК).

За умов кризи ВК і БК та посткризового переформатування на світовій економічній арені робляться спроби запропонувати іншу конкурентну модель глобального економічного розвитку.

На неї останнім часом зробив заявку Пекін і навіть визначив можливі контури Пекінського консенсусу (ПК) «з унікальними китайськими рисами». Проте поєднання політичного авторитаризму та економічного лібералізму, після жовтневого 2011 року планетарного гніву в 82 країнах, поста-

вили під сумнів можливу глобальність ПК.

Процес визначення напрямків посткризового глобального економічного розвитку продовжується. Проте практичне загалювання Дохійського раунду визначення принципів свободи торгівлі та відкритості ринків свідчить про його складність.

Здійснювана трансформація посткризових економік розвинених країн зумовлює зміну векторів її економічної філософії. Зокрема, циклічний характер розвитку став визначальним чинником у формуванні антикризових складників економічної політики. А інституціональні зміни, їх глибина та роль стали основним мірилом здійснюваних змін.

Філософський підхід до визначення феномену неолібералізму нагадує, що зміна функціональної форми – це завжди відображення не спаду, а навпаки, життєвої сили відповідного процесу. Крит історії, за висловом класика політекономії, рие глибоко і прогресивно: перспективне завжди бере гору. Тож нині поступово затверджуються принципово нові, ще системно не досліджені та сформовані неоліберальні фрагменти лібералізму, залишаючи незмінними фундаментальні принципи останнього [8, с.1].

Важливою в коригуванні векторів посткризового економічного розвитку є роль держави. Потреба державного регулювання, що усвідомлюється в розвинених країнах, є не менш нагальною й для перехідних економік.

Держава в свою чергу має рахуватися з тим, що економіка – це живий організм, який у змозі забезпечувати (якщо йому не заважають) збалансований розвиток. Тож державні інституції аж ніяк не вправі обмежувати його механізми чи підмінити їх. Апробоване світовим досвідом антициклічне регулювання економіки ґрунтується саме на цих засадах.

Порушення цих принципів у розвинених економіках, що проявилось в надмірному втручанні держави, з усією очевидністю продемонструвала криза, витоки якої були спровоковані саме останньою. Справжнім локомотивом «боргової піраміди» була, як зрозуміло вже зараз, не іпотека, а помилкова макроекономічна політика США, заснована на безперспективних ідеях, що ігнорувала розумні межі державного боргу. Підтвердженням тому є нинішній астрономічний рівень держборгу США в 14,3 трлн дол., максимально допустима «стеля» якого була за рішенням конгресу підвищена ще на 2,4 трлн дол. [9, с.7]. До речі, «стеля» держборгу унікальне визначення, яке існує тільки в США. Вперше максимальний рівень боргу аме-

риканський конгрес визначив 1917 року. Відтоді боргова планка постійно підвищувалася. Багатомільярдні борги мають Ірландія, Італія, Іспанія та Португалія, які й до нині не мають рецептів виходу з ситуації, що склалася.

Ще донедавна регуляторам вдавалося досягати докризового рівня цін на активи й відновлювати економічний розвиток. Інструментарієм слугували податково-бюджетне стимулювання, майже нульові відсоткові ставки, два раунди «кількісного послаблення» QEZ (збільшення доларової маси за рахунок емісії), захист безнадійних боргів і трильйони доларів державної фінансової допомоги, й забезпечення ліквідності фінансових інститутів. Однак результати не виправдали сподівання.

Транші державної фінансової допомоги банкам, як виявилось, є економічно недоцільними. Більшість країн ЄС перебувають у важкому становищі й не мають можливості виділяти фінансову допомогу банкам, що володіють більшою частиною дедалі ненадійних державних цінних паперів. Їхній суверенний ризик викликає дедалі більші побоювання з приводу благополуччя банківської системи. Зобов'язання банківського сектору ЄС майже в п'ять разів перевищують відповідний показник США – близько 345% ВВП. Банки Німеччини отримують позикове фінансування, яке в 32 рази перевищує їх активи [10, с.7].

Не став доцільним для розвинених економік і такий інструмент як знецінення валюти. Звичайно, для відновлення економічного зростання всім їм необхідна слабша валюта внаслідок чого можна поліпшити зовнішньоторговельний баланс. Але ж вони всі разом не зможуть досягти цього одночасно. Звідси, не виключені валютні війни. Так, Японія й Швейцарія вже почали «битву» за послаблення своїх обмінних курсів. Можливий початок іншої – у загостренні торговельних відносин між США і Китаєм.

Кризове управління нині повинне стосуватися збільшення потенціалу стабілізаційного фонду (EFSF) єврозони, зміцнення балансу європейських банків, а також розробки необхідного середньострокового рішення допомоги країнам, які мають проблеми з борговими зобов'язаннями. Збільшення стабілізаційного фонду єврозони з 440 млрд до 1 трильйона євро надасть змогу повніше розпочати та використовувати заходи щодо посилення економічного управління у фіскальній координації і нагляді. До цього спонукають тиск фінансових ринків у Франції, намагання уникнути примусової реструктуризації державного боргу Італії, що досяг 1,9 трлн євро – 120% її ВВП, та не-

забезпечена заборгованість неплатоспроможних банків Іспанії. Фінансові труднощі Італії й Іспанії загрожують їм втратою доступу до ринків. Але ж ці країни, на відміну від Греції, Ірландії й Португалії, надто великі, щоб їх рятувати фінансово ззовні. Придбання Європейським Центральним Банком (ЕЦБ) певної кількості їхніх знецінених облігацій не вирішує проблем боргу. Скорочення заборгованості є єдино необхідним, якщо країни не в змозі за допомогою економічного зростання, заощаджень або інфляції розв'язати свої боргові проблеми.

Кризу в єврозоні можливо вирішити лише шляхом глибокої фінансової інтеграції. Для цього необхідно створити загальноєвропейський механізм управління банківською системою, забезпечити рівні умови стосовно одержання фінансової підтримки для країн з великими боргами і таких країн-кредиторів як Німеччина, дати можливість усім країнам єврозони стати конкурентоспроможними. Необхідно також встановити верхню межу держборгу в країнах зони євро, для чого усім країнам законодавчо визначити горішню межу державної заборгованості, прийнявши відповідні поправки до своїх конституцій.

Фінансова криза взагалі може повністю знищити проект уніфікації ЄС, оскільки демонструє, досить безжалісно, слабкість єврозони та її конструкції, не тому, що сталося, а в тому чого не сталося. Єврозона зараз спирається на хистку основу конфедерації держав, які на початку 1990-х років вирішили створити монетарний союз зі спільною валютою і центральним банком, прагнучи до збереження свого податково-бюджетного суверенітету. Але ідеї центрального уряду, який є обов'язковим механізмом успішної єдності валют, не вистачило підтримки [11, с.7]. На той час вважалося, що формалізованих правил, які накладають обов'язкові ліміти на дефіцити, борги та інфляцію, буде достатньо. За часів кризи такий підхід не працює.

Показовим прикладом неефективності конфедерації є Сполучені Штати Америки. Після здобуття незалежності американські колонії «злегка» об'єдналися згідно зі статтями Конфедерації. Але ця конструкція виявилася фінансово й економічно слабкою, і незабаром США перейшли до повної федерації.

Наразі, Євроальянс (або, точніше кажучи, єврозона) зіткнулися практично з ідентичною ситуацією, за винятком того, що в цьому разі історичні умови для подальшої інтеграції набагато складніші й важчі. Так, монетарний суверенітет

став спільною метою, однак основа формалізованих правил виявилася ілюзією: принципи завжди потребують підтримки влади, інакше вони не можуть витримати випробування реальністю. Проте влада, необхідна для їх втілення, залишилася в національних столицях. Саме тому Європа шкодує, що розкусила «грецький горіх». Адже план, схвалений 17 державами-членами єврозони є єдиним можливим шляхом вирішення проблем грецького боргу. Чи це сигнал для італійського, іспанського та інших конфузів політичного покеру? Єдність усіх країн зони євро неможлива без зусиль її кожного члена.

У ЄС є три варіанти. Подальше пробуксовування призведе не лише до загострення, а й продовження кризи. Розірвання валютного союзу призведе до ліквідації самого проекту ЄС і спровокує неконтрольоване розорення. І, зрештою, ЄС може рухатись вперед до справжньої економічної і політичної інтеграції – крок, який дотепер не робиться через недостатню наявність потрібної підтримки народів країн єврозони.

Тому нині багато що говорить на користь поєднання першого і другого варіантів. Потім, коли європейський проект буде на півдорозі над прірвою, може виникнути федералістський імпульс. Але головне слово тут «може»: стрімке падіння в прірву може виявитися рівною мірою вірогідним.

Єврозона, конфедерація суверенних держав з єдиною валютою і загальними принципами та механізмами нездатна рішуче відреагувати на кризу. Єврозона втрачає довіру, яка є найважливішим активом будь-якої валюти. До тих пір, поки влада в Європі не буде європеїзована, а поточна конфедерація не перетвориться на федерацію, єврозона і ЄС приречені на фінансово-економічні випробування з фатальним кінцем.

Невизначеність, яка існує на світових ринках, свідчить про те, що в провідних економіках поки відсутнє цілісне бачення посткризового розвитку глобальної економіки, її фінансової стійкості [12]. За такої невизначеності світова спільнота повинна бути готовою до нових випробувань. Перед усіма країнами постало подвійне завдання: пошук балансу на світових ринках й утримання національних економік від можливих неприємностей. В іншому разі дубль-криза повністю зруйнує світову економіку.

Імплементация діючої податково-бюджетної політики гальмує економічне зростання Євросоюзу та США – доля останніх у світовому ВВП становить 28,5% [13, с.5]. Це призвело до скорочення витрат, зокрема, на соціальне забезпечення. Так,

заходи США щодо зниження бюджетного дефіциту передбачають тимчасове припинення внесків у два найбільших пенсійні фонди держслужбовців та скорочення на 250 млрд дол. фінансування програми «Медичного піклування» (Medicare), якою користуються пенсіонери [14, с.3].

Прагнення Франції скоротити дефіцит бюджету до 4,6% ВВП у 2012 році передбачає також відмову від податкових пільг. Безумовно, реверс соціальних стандартів, призведе до різкого розшарування суспільства і позначиться на загостренні проблем бідності, безробіття і відчутті безнадійності й втрати свого роду American dream для великої кількості країн. Загрози для сучасної глобальної економіки внаслідок подібних заходів стають дедалі очевиднішими. Криза 2008 року підтвердила ці реалії. Незважаючи на те, що її епіцентром були розвинені країни, основний тягар кризи перенесено на країни з перехідною економікою. Так було в період світової фінансової кризи 1997-1998 рр., такі самі результати й нині. Бідні країни залишаються бідними через те, що вони бідні, і навпаки – багаті, тому, що вони вже багаті. Криза, як писав Ф. Бродель – «нова роздача карт, але з вигодою для найсильніших» [15, с.59]. Втрата відчуття соціально-економічної захищеності змінить не тільки економічну, а й політичну конфігурацію цілих регіонів, на що вказують заворушення в арабських країнах навесні минулого року. Саме тому актуальним є здійснення розвиненими країнами інвестицій в людський капітал і систему соціального захисту для підвищення продуктивності, аби наймані робітники могли конкурувати й бути універсальними. Врешті-решт бути, в сенсі добробуту, самодостатніми в глобалізованій економіці.

Посткризова світова економіка потребує «глобалізації з людським обличчям», тобто блага повинні привласнюватися не лише привілейованими верствами, а мають перерозподілятися справедливо. Ключова роль при цьому має належати державному регулюванню фінансового сектору, який має оподатковуватися, щоб відшкодувати хоча б частину витрат зі своїх же ризикованих операцій, чим забезпечити національні бюджети і населення від максимізації посткризових витрат.

Задля того, аби глобальна економіка наразі функціонувала на засадах соціально орієнтованої, необхідний правильний баланс між ринками й забезпеченням суспільних благ.

Посткризова філософія глобальної економіки вимагає нині створення робочих місць за допомогою державно-приватного партнерства та додаткового податково-бюджетного стимулювання

з метою вкладення продуктивних інвестицій в інфраструктуру. Для цього, очевидно, знадобиться також прогресивніше оподаткування та дієвіше короткострокове податково-бюджетне стимулювання з суворішою середньо- й довгостроковою податково-бюджетною дисципліною. Незаперечними будуть також підтримка кредиторських установ інститутами кредитно-грошового регулювання для запобігання масовому вилученню депозитів з банків з паралельним зниженням боргового тягаря для неплатоспроможних сімей та інших постраждалих суб'єктів ринку. Необхідними будуть жорсткий контроль і регулювання фінансової системи, що виходить з-під контролю та транснаціональних корпорацій, а також розділення крупних банків, з метою запобігання банкрутству [16]. Глобальна економіка вимагає нових стратегічних напрямків трансформації, які стануть наріжним каменем подальшого її розвитку. Пріоритетним напрямком має бути фінансова капіталізація виробництва. Затребуваність його обумовлена тим, що однією з прихованих причин кризи стало превалювання інтересів капіталізації над продуктивністю праці та модернізацією виробництва. Ігнорування об'єктивних законів розвитку економіки призвело до гігантської концентрації виробництва в руках транснаціональних корпорацій. Так, 500 провідних ТНК реалізують 80% світової виробленої продукції електроніки та хімії, 95% – фармацевтики, 76% – продукції машинобудування. Найпотужніші 85 корпорацій контролюють 70% усіх іноземних інвестицій. П'ять найбільших з них здійснюють контроль над виробництвом понад половини загальносвітового обсягу товарів тривалого користування і стільки ж у галузях літакобудування, електронного устаткування, автомобілебудування та інших галузях продукції. Здійснювана ними стратегія злиття і поглинання стала бар'єром для зростання продуктивності праці й інноваційної діяльності.

Наступним напрямком посткризового розвитку глобальної економіки є зміна механізму регулювання: директизм вже не відповідає сьогоденню. Зростання ролі держави в регулюванні економічних процесів ставить на порядок денний задіяння нових принципів та інструментів. Зокрема, таким міг би стати програмно-індикативний механізм регулювання.

Пошуки регулювання фінансових ринків через проблеми з доларом і євро поновлюють дискусію про нову резервну валюту, що вплине безумовно на зміну світових фінансових розрахунків.

Нарешті, зміна глобальних гравців і структури

дисбалансів. Потреба в глобальних фінансових ринках загострила боротьбу за вплив на глобальні фінансові інститути. Показовим у цьому плані була конкуренція за пост очільника Міжнародного Валютного Фонду. Зберігається конкуренція за вплив на «архітектуру» посткризової глобальної економіки між традиційними гравцями G7 і новими глобальними об'єднаннями, зокрема G20, БРІКПА (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно Африканська Республіка) та наполегливо політично формалізуючим, останнім часом, євроазійським РОБІКАЗом (Росія, Білорусія, Казахстан).

Висновки. Фінансова криза, в якій опинилася глобальна економіка з початку іпотечної кризи в США, триває й по нині. Попри численні спроби, розвиненим країнам так досі й не вдалося опанувати ситуацію і захистити свої економіки від згубного впливу кризових явищ. Серед найгостріших проблем – поглиблення кризи єврозони та її вплив

на світову економіку, жорсткішання фінансового регулювання, наслідки протестів у різних країнах, зниження довіри населення до дії влади та приватного бізнесу.

Тож боротьба із кризою потребує відповідних зусиль і відповідних витрат. Це означає, що всі країни охоплені глобальними процесами мають понести свою частину витрат у боротьбі з кризою. Як показала практика, рятування одних країн виключно коштом інших є недопустимим і неприйнятним. Мова повинна йти не просто про декларації, а про реально узгоджені дії, адже часто найкращі декларації, які ухвалювалися на рівні Європейського Союзу, і на рівні G20, не доходили до кінцевої реалізації, будучи рекомендаційними. Нинішня ситуація потребує нової посткризової філософії розвитку глобальної економіки, яка б сприяла абсолютно іншій ефективності й формату економічної політики.

Список використаних джерел

1. Швайка М. Світова фінансова криза: причини виникнення та шляхи подолання / М. Швайка// Науковий журнал. Економічний часопис. – XXI. – 2008. – № 11. – С.12.
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Мунтіян В. Потрібна геофінансова система для СНД. / Урядовий кур'єр. – 19 липня 2011р. – № 129. – С.6.
4. Braun Hordon. If we are alone we won't get success. The DayNewspaper. – №162, Tuesday, September 1. – 2011. – р.7.
5. Кожара Л. Політичний вимір європейської кризи // Дзеркало тижня Україна. – 28 жовтня 2011р. – № 30. – С.11.
6. Stiglits Jozeph, The deologacal crisis of Western capitalism. – The DayNewspaper, № 124. – Tuesday, July 19, 2001. – Р.7.
7. Rubini Nurij, Capitalism in doomed. – The DayNewspaper, № 149. – Tuesday, August 23, 2011. – Р.7.
8. Гальчинський А., Влада і дефіцит ліберального мислення // Дзеркало тижня Україна. – № 20. – 4 червня 2011 р. – С. 1, 7.
9. США прогнозують дефолт...// День, 7 червня 2011 р. № 97. с. 7.
10. Braun Hordon. If we are alone we won't get success. The DayNewspaper. – № 162, Tuesday, September 1. – 2011. – р.7.
11. Fisher Joska. Unsteady base of the European Union. The DayNewspaper. – 154, Thursday, September 1, 2011. – Р.3.
12. Lingren C. J. «Bank soundness and macroeconomic policy» / Lingren Carl-John, Garcia G., Mathew S., Washaington D. C.: International Monetary Fund, 1996.
13. Княжанський В., Що робити...перед кризою? // День, 10 серпня 2011 р. № 140. – с.5.
14. Обама – за підвищення податків // День, 20 вересня 2011 р. № 167. – с.3.
15. Бродель Ф. Матеріальна, цивілізаційна економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Т. 3. К., «Основи», 1998, с. 59.
16. Інтернет-версія журналу «Банковское обозрение» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bosfera.ru/bo/restrukturizatsiazadolzhenosta-rabota-na-budushee>.